

PRIRODNI
PARKOVI

23.

FESTIVALZNANOSTI.HR

ZAŠTIĆENE
VRSTE U
REPUBLICI
HRVATSKOJ

ZAŠTITA VRSTA

Zakon o zaštiti prirode navodi strogo zaštićene i zaštićene divlje vrste. Stavljanje neke vrste pod određenu kategoriju zaštite propisane Zakonom određuje se na temelju crvenih popisa i crvenih knjiga ugroženih vrsta.

Crveni popis – lista ugroženih vrsta na nekom području. Nakon izrade crvenih popisa izrađuju se **crvene knjige**.

One sadrže opis i fotografiju vrste, opis staništa , rasprostranjenost , razlog ugroženosti i predložene mjere očuvanja vrste.

CRVENE KNJIGE U HRVATSKOJ

- U Hrvatskoj su do sada izdane crvene knjige:
- Vaskularne flore
- Gljiva
- Vretenaca
- Špiljske faune
- Slatkovodnih riba
- Morskih riba
- Vodozemaca i gmazova
- Ptica
- Sisavaca

MEĐUNARODNA UNIJA ZA OČUVANJE PRIRODE (IUCN)

- Donosi kriterije na temelju kojih se određuje kategorija ugroženosti.
- To je glavna organizacija za zaštitu vrsta na svjetskoj razini.
- IUCN dijeli vrste na tri glavne kategorije ugroženosti :
- - **IZUMRLE VRSTE** (10 godina nije primijećen niti jedan predstavnik , tu vrstu smatramo izumrlom u prirodi)
- - **VRSTE KOJIMA PRIJETI IZUMIRANJE** (kritično ugrožene , ugrožene i osjetljive)
- . **VRSTE KOJIMA NE PRIJETI IZUMIRANJE** (ne postoji prijetnja za njihov opstanak)

RAZLOZI UGROŽENOSTI I IZUMIRANJA VRSTA

- TIJEKOM ZEMLJINE PROŠLOSTI
- Do sada je bilo 5 velikih izumiranja , a mogući uzroci su promjena klime , udari meteorita , erupcije vulkana , izmjena ledenih doba i toplih razdoblja ,
- Najpoznatije veliko izumiranje dogodilo se prije 65 milijuna godina kada su nestali dinosauri .
- Znanstvenici smatraju daje razlog izumiranja pad meteorita na otok Yucatan na jugoistoku MEKSIKA.
- Najveće izumiranje do sada dogodilo se prije 250 milijuna godina .
- Tada je izumrlo 96 % morskih vrsta i veliki broj kopnenih.

UTJECAJ ČOVJEKA NA UGROŽENOST VRSTA

- ČOVJEK UNIŠTAVAJUĆI DRUGA ŽIVA BIĆA UGROŽAVA I VLASTITI OPSTANAK NA ZEMLJI.
- UNIŠTAVANJE STANIŠTA
- ONEČIŠĆENJE BIOSFERE
- PRETJERANI LOV
- UNOS INVAZIVNIH VRSTA
- UZGOJ POLJOPRIVREDNIH MONOKULTURA (monokultura je uzgoj samo jedne biljne vrste , npr. žitarice ili vrste voća)

NEKE OD ZAŠTIĆENIH ŽIVOTINJSKIH VRSTA U REPUBLICI HRVATSKOJ

- BJELOGLAVI SUP I ORAO ŠTEKAVAC
- PLANINSKI ŽUTOKRUG I POSKOK
- OBIČNA ČANČARA
- KUĆNI MACAKLIN
- ČOVJEČJA RIBICA
- PUŽ BAČVAŠ , TRITONOVA TRUBA I PRUGASTA MITRA
- DOBRI DUPIN
- SREDOZEMNA MEDVJEDICA
- PLEMENITA PERISKA , MORSKI KONJIC
- VUK, RIS I SMEĐI MEDVJED

BJELOGLAVI SUP

Bjeloglavi sup (lat. *Gyps fulvus*) je vrsta ptice grabljivice, najveća ptica u Republici Hrvatskoj.

Mlade ptice su tamnije od odraslih životinja . Odrasli imaju bijelo paperije na glavi i vratu i bjelkast namreškani okovratnik.

Bjeloglavi sup je velika ptica s rasponom krila od 2,40- 2,80 m.

Hrani se isključivo uginulim životinjama , najčešće krupnim sisavcima . Nikada ne napada živi plijen .

Očekivani životni vijek im iznosi 30 do 40 godina.

Na otoku Cresu nalazi se centar za posjetitelje i oporavilište za bjeloglave supove Beli kojim upravlja Javna ustanova Priroda.

ORAO ŠTEKAVAC

- Ili Bjelorepan (lat, *Haliaetus albicilla*) je jedina vrsta tog roda koji živi u Europi .
- Lovi ribu , ptice i sisavce.
- Ima raspon krila do 2,5 metara .
- Štekavci su doživotni partneri . Mužjak i ženka stvaraju ili obnavljaju vezu u svadbenom letu , gdje se u zraku povežu pandžama i onda obruše prema tlu.
- U Hrvatskoj ih možemo vidjeti uz velike rijeke (Drava , Dunav , Kupa i Sava) i poplavna područja nizinske Hrvatske . Najlakše ćemo ih vidjeti u parkovima prirode Kopačkom ritu i Lonjskom polju .
- Procijenjeno je da u Hrvatskoj živi oko 150 parova ovih velikih ptica.
- Nestankom prirodnih poplavnih područja uz rijeke ugrožene su i ove veličanstvene životinje.

ORAO ŠTEKAVAC

PLANINSKI ŽUTOKRUG (lat. *Vipera ursinii*)

Najmanja je zmija ljutica u Europi i endemska podvrsta Dinarskog gorja. Rasprostranjen je na visokoplaninskim travnjacima Dinare, Velebita, Troglava, Kamešnice i pojedinih ličkih planina.

Po statusu zaštite spada u osjetljive vrste , zbog smanjenja populacija. Uglavnom se hrani paucima i kukcima (skakavci i zrikavci). Odrasle jedinice hrane se gušterima i malim sisavcima (miševi, rovke, voluharice)

OBIČNA ČANČARA (lat. *Testudo hermanni*)

- Vrsta kornjače koja je zakonom zaštićena vrsta Hrvatske faune zbog smanjenja populacije.
- U Hrvatskoj je česta u području Dalmacije , uzduž Velebita , na otocima Rabu , Cresu i Krku . U kontinentalnim predjelima Hrvatske prirodno ne dolazi.
- Ženka nakon parenja može čuvati spermu do 4 godine i sama oploditi svoja jaja. Mladunci će dostići veličinu roditelja tek za 12 do 15 godina.
- Životni vijek ove vrste je 50 godina.

ČOVJEČJA RIBICA (Lat. *Proteus anguinus*)

- Endemični vodozemac koji spada u zaštićene vrste zbog smanjenja populacije .
- Živi u podzemnim vodama dinarskog krškog reljefa . Kod nas je ima u Istri , Lici , uz rijeku Krku te uz rijeke Cetinu , Vrljiku , Maticu , Norin i Neretvu.
- Hrani se račićima i ličinkama kukaca , mekušcima.
- Kod čovječje ribice prisutna je NEOTENIJA – razmnožavanje u stadiju ličinke
- Naraste do 25 cm , koža im je blijeda , ružičasto – bijele boje , na glavi imaju male zakržljale oči prekrivene slojem kože .Škrge zadržavaju tijekom cijelog života.

ZAŠTIČENE MORSKE VRSTE MEKUŠACA U HRVATSKOJ

- PLEMENITA PERISKA
- PRSTAC
- PUŽ BAČVAŠ
- TRITONOVA TRUBA
- PRUGASTA MITRA
- KAMOTOČAC

PLEMENITA PERISKA (Lat. *Pinna nobilis*)

- Školjkaš iz porodice lepezastih školjki .
- Status zaštite: kritično ugrožena , endemična vrsta Sredozemnog mora. U Jadranu je rasprostranjena po cijeloj obali na pjeskovitim i muljevitim dnima.
- Periska je osjetljiva na iznimna zagađenja , sidrenja brodova.
- Prosječne veličine od 30 do 50 cm , ali može narasti i do 120 cm.

PUŽ BAČVAŠ (Lat. *Tonna galea*)

- Naraste do 30 cm , pa se lovi kao suvenir u Jadranu je zaštićen od 1994. godine.

SREDOZEMNA MEDVJEDICA (Lat. *Monachus monachus*)

- Najrjeđi perajar i jedan od najugroženiji sisavac na svijetu . Dio je porodice pravih tuljana . Rasprostranjena je ograničeno na Atlantiku ,oko Madeire i Kanarskih otoka, a najviše uz obale i otoke Sredozemnog mora.
- Po statusu zaštite spada u kritično ugrožene vrste.
- U Hrvatskoj se naziva morski čovik ili Adriana.
- Može narasti do 2,30 m i težiti 320 kg.
- Očekivani životni vijek im je 20 godina .
- Na ugroženost i drastično smanjenje populacije utjecao je čovjek , smanjivanjem staništa i pretjeranim izlovom.
- Šezdesetih godina 20. stoljeća ubijena je posljednja jedinka u Jadranu.
- Početkom 21. stoljeća probudila se nada da ima još jedinki blizu otoka Silbe i kraj Pule.

MORSKI KONJIĆ (Lat. Hippocampus)

- Postoje dvije vrste morskih konjića u Jadranu : dugokljuni i kratkokljuni .
- Posebna karakteristika ove vrste je način razmnožavanja. Mužjak ima posebnu vrećicu u koju ženka odlaže jaja (do 500 komada), a o potomcima brine mužjak.

VELIKE ZVIJERI – VUK I RIS

- Vuk (lat. *Canis lupus*) i ris (lat. *Lynx lynx*) zakonom su zaštićene u Hrvatskoj od 1995. godine
- Vukovi danas žive na području Like i Gorskog kotara i smatra se da ima još oko 100 do 150 jedinki.
- Na pad njihove brojnosti utjecao je čovjek , uvjeti staništa , bolesti , ratovi i krivolov.
- Risovi su u Hrvatskoj bili gotovo istrebljeni iz Gorskog kotara i Velebita.
- Danas se smatra da u Hrvatskoj nema više od 50 jedinki

Zaštićene biljne vrste

U Hrvatskoj, u cilju očuvanja brojnih prirodnih staništa i raznolikosti biljnih svojti, zakonom je zaštićeno gotovo tisuću biljaka u kategoriji strogo zaštićenih vrsta. To su vrste koje su u opasnosti od izumiranja ili su usko rasprostranjene. Strogo zaštićene biljke iz prirode zabranjeno je:

- brati, rezati, iskopavati, sakupljati ili uništavati.

Hrvatska je zemlja puna endemičnih biljaka, karakterističnih za neka područja i po tome se ističe u Europi.

U Hrvatskoj s ponosom možemo istaknuti područja najpoznatijih endema, a to su dvije planine, Velebit i Biokovo.

Velebitska degenija

lat. *Degenia velebitica*), endemska biljka iz porodice Brassicaceae. Strogo zaštićena vrsta, simbol Velebita i Hrvatske, nalazila se na kovanici od 50 lipa. Najrjeđa biljka u Hrvatskoj. Dosad je pronađena samo na tri mjesta na Velebitu. Dobila je ime po mađarskom prirodoslovcu, a jedina je u rodu Degenia.

- niska trajnica, stabljika visoka do 10 cm
- listovi su uski, kopljasti, ušiljena vrha, skupljeni u rozete i srebrnasto bijeli.
- cvat je gronja, a cvjeta u svibnju i lipnju.
- žuti cvjetovi.
- plodovi su sivkasti.
- korijen je dug, uvlači se u pukotine stijena

Hrvatska sibireja

lat. *Sibiraea laevigata*; sinonimi: *Sibiraea altaiensis* var. *croatica*, *Sibiraea croatica*

Listopadni grm iz porodice ruža (Rosaceae) koji je kod nas pronađen samo na kamenjaru planine Velebit (od 700 do 1550 m). Ima srodnike u središnjoj Aziji.

- 1 metar visoki, razgranati grm, gustih grana
- snažni korijen prodire u vapnenačke stijene
- kora crvenosmeđa do sivosmeđe boje, glatka i sjajna
- cvjetovi bijeli, promjera 6-7 mm, dvodomni, a cvate u lipnju i srpnju

Runolist

Lat. *Leontopodium alpinum*,

-guste i vunaste dlake i bijeli cvjetovi koji izgledom podsjećaju na lavlju šapu pa je prema porijeklu iz grčkog jezika tako i nastalo znanstveno ime biljke.

-cvate u srpnju i kolovozu

Ovu biljku mnogi znaju, a posebice ljubitelji prirode i planina, budući da krasi oznake mnogih institucija i organizacija.

Premda je svojstven za visoke planine, runolist raste i u Hrvatskoj na stijenama i planinskim travnjacima planina Velebita, Dinare, Risnjaka, Bitoraja te Ličke Plješivice.

Dubrovačka zečina

lat. *Centaurea ragusina* (porodica Asteraceae)

Premda joj se ime „naslanja” na Dubrovnik, zečina ne raste samo na stijenama Grada, nego i na cijelom obalnom području oko Cavtata, Splita i srednjodalmatinskih otoka. Voli suha staništa i povećanu konc. soli. Raste u pukotinama stijena i litica. Žučkasti cvjetovi ovog jedinstvenog ukrasa stijena protežu se uvis na dugoj stabljici podsjećajući na mala sunca koja okružuju srebrno-zeleni baršunasti listovi.

Planinski stolisnik

Lat. *Achillea clavennae*, busenasta trajnica koja raste na kamenjarskim travnjacima, a prepoznatljiva je po baršunastim nazubljenim listovima i stabljici sa sivo-zelenim i bijelim cvatovima.

-stabljika i listovi obrasli finim dlakama

-cvate od srpnja do rujna

Medvjетка

Rod *Arctostaphylos*, porodica vrjesovki
Raste u planinskim područjima južne Europe, a u Hrvatskoj se može pronaći na Velebitu i u Gorskom kotaru. Zbog njezine ljekovitosti i jestivih plodova bilja se prekomjerno nabirala i stoga je zaštićena zakonom i nalazi se na popisu ugroženih biljaka.

- živi više od 100 godina, grmolika biljka
- crvene bobice

Kitajbelov pakujac

lat. *Aquilegia kitaibel*

Endem zapadnog Balkana Kitajbelov pakujac, biljka izrazito ljubičastih cvjetova na dugim stabljikama, nazvana je po botaničaru, kemičaru i jednom od prvih istraživača velebitske flore Pálu Kitaibelu. U Hrvatskoj je to strogo zaštićena vrsta i nalazi na popisu ugroženih biljaka Hrvatske, a raste u pukotinama sjeverozapadnih planinskih predjela Dinarida u Hrvatskoj.

Dalmatinska iglica

lat. *Geranium dalmaticum*) je endemska biljka iz porodice Geraniaceae. Dalmatinska iglica biljka je ružičastih cvjetova koja je prekomjernim branjem zbog dekorativnog izgleda danas kritično ugrožena vrsta i može se pronaći samo na poluotoku Pelješcu.

Žuti srčanik

Lat. *Gentiana lutea* subsp. *symphyandra*
 Endemična je podvrsta koja raste na području Balkana i jugoistočnih Alpa. Osim intenzivno žutih cvjetova, raspoređenih u pršljenovima po visokoj i debeloj stabljici, čitava biljka je žućkasto obojena, a listovi imaju i tanku voštanu prevlaku sivomodre boje. Raste na planinskim travnjacima, ali i među stijenama. U Hrvatskoj je srčanik strogo zaštićen zakonom, a zbog ljekovitih svojstava intenzivno se sakuplja, te se nalazi se na Crvenom popisu ugroženih biljaka Hrvatske, u kategoriji ugrožena. Cvate u svibnju i lipnju.

Hvala na pažnji!

PRIRODNI DOKUMENTI IZ
PRIRODNI DOKUMENTI IZ

FESTIVALZNANOSTI.HR